

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

תורה – בראשית פרק א'

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים: (טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים: (טז) וַעֲבַד יְיָ יַת תְּרִין נְהוֹרֵיָא דְרַבְרַבֵּיָא יַת נְהוֹרָא רַבָּא לְמַשְׁלַט בִּימְמָא וְיַת נְהוֹרָא זְעֵרָא לְמַשְׁלַט בְּלַיְלָא וְיַת כּוֹכְבֵיָא:

(יז) וַיִּתֵּן אֶתְּם אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ: (יז) וַיִּתֵּן אֶתְּם אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ: (יז) וַיְהִי וַתְּהוֹן יְיָ בְּרַקִּיעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא: (יח) וְלִמְשַׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: (יח) וְלִמְשַׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: (יח) וְלִמְשַׁל בִּימְמָא וּבְלַיְלָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֹשְׁכָא וַחֲזָא יְיָ אַרְי טַב: (יט) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (יט) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (יט) וַהֲוֹה דְּמִשׁ וַהֲוֹה צִפְר יוֹם רְבִיעִי:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְעוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם: (כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְעוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם: (כ) וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּ מִיָּא רַחֲשׁ נֶפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא וְפִרְחָא עַל אֲרֻעָא עַל אֲפִי רַקִּיעָא דְשָׁמַיָא:

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שְׂרָעוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: (כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שְׂרָעוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: (כא) וַיִּבְרָא יְיָ יַת תַּנִּינֵיָא דְרַבְרַבֵּיָא וְיַת כָּל נֶפְשָׁא חַיָּתָא דְרַחֲשָׁא דִּי אֲרַחֲשׁוּ מִיָּא לְזַנְיָהוּן וְיַת כָּל עוֹפָא דְפִרְחָא לְזַנְיָהוּ וַחֲזָא יְיָ אַרְי טַב:

רש"י

וחיפושאים ותולעים וצבציות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינם – דגים גדולים שצים וצבצרי אגדה (פרק הספינה) הוא לויתן וכן זוגו שצבאס זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לצבא שחס יפרו וירבו לא יתקיים העולם צפניהם. התנינם כתיב: נפש חיה – נפש שיש בה חיות:

(טז) המאורות הגדולים – שנים נבראו ונתמעטה הלצנה על שקטרגה ואמרה א"ל לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים – ע"י שמיעט את הלצנה (ב"ר מ"ו) הרצה לצאיה להפסיד דעתה: (כ) נפש חיה – שיהא בה חיות: שרץ – כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון צבצים בשקלים כגון נמלים

נביא – ישעיה פרק מב' ב'–בה'

(כ) ראיית {ראות} רבות ולא תשמור פקוח אַזְנִיָּם וְלֹא יִשְׁמְעוּ: (כ) חזיתון סגיאן ולא נסרתון אתפתחא אודניכון ולא קבילתון אולפן: (כא) יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: (כא) יי דעי בדיל לזכאותה ישראל ורבי לעבדי אוריתיה ויתקיף יתהון:

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

(כב) והוא עם בָּזוּז וְשָׂסוּי הִפַּח בַּחוּרִים כְּלָם וּבְבִתֵּי כְלָאִים הֶחֱבְאוּ הָיוּ לְבָז וְאִין מְצִיל מִשְׁפָּה וְאִין אִמְר הָשֵׁב: (כב) והוא עם בזוי ואניס אתחפיואו בהתא עולימיין כולהון ובבתי יסורין ענינין הוון לעדי ולית דמשיזיב לבזא ולית דאמר אתיב:

(כג) מִי בְכֶם יֵאָזִין זֹאת יִקְשֹׁב וְיִשְׁמַע לְאַחֹר: (כג) מן בכון יצית דא יקבל ויסבר לסופא:

(כד) מִי נָתַן לְמִשׁוּפָּה (לְמִשְׁפָּה) יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזוּזִים הֲלוֹא יְהוָה זֶה חֲטָאנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְדַרְכֵּי הַלֹּץ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ: (כד) מן מסר לעדי יעקב וישראל לבזוזין הלא יי מן קדם דחבו קדמוהי ולא אבו למיחר באורחן דתקנו קדמוהי ולא קבילו אולפן אוריתה:

(כה) וְיִשְׁפָּךְ עַלְיוֹ חֲמָה אָפוּ וְעִזּוּז מִלְחָמָה וְתַלְהָטָהּ מִסְבִּיב וְלֹא יָדַע וְתַבְעַר בּוֹ וְלֹא יִשִּׁים עַל לֵב: (כה) ושפך עליהון חמת רוגזה ותקוף עברי קרבה איתי עליהון וקטלו בהון מסחור סחור ולא ידעו ושליטו בהון ולא שויאו דחלתה על לבא:

רש"י

שכן הוא. ואין אומר השב – כמו השב לפיכך הוא רפי אבל השב באמתחתינו הוא דגש: (כג) יאזין – לתת לב לזאת מי נתן למשיסה יעקב. לאחור – יקשיב וישמע דבר שיעמוד לו באחרונה וכן ת"י לאחור לסופ' וכן כל לאחור שבמקרא עתיד להיות הוא: (כד) זו חטאנו לו – זו היא שגרמה את המשיסה והבו את אשר חטאנו לו. ולא אבו – אבותינו בדרכיו הלוך: (כה) ותלהטה מסביב – כדי שיראו ויקחו מוסר כענין שנאמר' (לפניה ג ו) הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראי וגו'. ולא ידע – יודע הוא אלל שדש בעקב לא חש להבין זאת ולשוב מרשעו. ותבער בו – אחר פורענו' העכו"ם שמסביב בערה בעלמו:

(כ) ראות רבות – ראות הרבה לפניכם ואינכם שומרים להביט במעשי ולשוב אלי. פקוח אזנים – אני עסוק לפקוח אזניכם ע"י נביאי ולא ישמע איש מכם את דברי ולשון הוה הוא: (כא) ה' חפץ – להראותכם ולפקוח אזניכם למען דק ולכך הוא מגדיל ומאדיר לכם תורה: (כב) והוא – העם הזה בזוי ושכוי וסוף הענין ולא ישים על לב כל זה לומר למה קראתנו זאת מי נתן למשיסה יעקב. הפח בחורים כולם – בחוריהם פחי נפש כולם, תו' ד"א הפח בחורים כולם ישימו את עלמם בפחי האלמה ובחורים ובצתי כלאים החצלו יוכיח

בתובים – משלי פרק א' טז-כא

(טז) כִּי רִגְלֵיהֶם לָדַע יִרְוּצוּ וְיִמְהָרוּ לְשֹׁפֵךְ דָּם: (טז) מטול דרגליהון לבישתא רהטן ומסתרבהין למשפך דמא:

(יז) כִּי חֲנָם מִזְרָה הֲרָשֶׁת בְּעֵינָי כָּל בְּעַל כְּנָף: (יז) מטול דמגן פריסא מצודתא על פרתא דגפא:

(יח) וְהֵם לְדָמָם יֵאָרְבוּ יַעֲפְנוּ לְנַפְשֵׁיהֶם: (יח) והגון לדמהון כמגן ומטשין לנפשתהון:

(יט) כִּן אֲרָחוֹת כָּל בָּצַע בָּצַע אֶת נַפְשׁוֹ בְּעַלְיוֹ יִקָּח: (יט) היכדין אנון ארחתא דכל דעבדין עילא נפשתא דמריהון נסבין:

(כ) חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחְבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ: (כ) חכמות בחוץ תרנה ברחבות תתן קולה:

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

(כא) בְּרֵאשׁ הַמִּיּוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בְּעִיר אֲמֹרֶיהָ תֹּאמְרוּ: (כא) בְּרִישׁ בִּירְתָּא מִכְרָזָא וּבִמְעֻלָּנָא דִּתְרַעֵי בְּכַרְכֵי מִלְּהָא אֲמֹרָה:

רש"י

(טז) לרע יורו – לרעת עצמם הם רעים ואינם יודעים לתת לב לדבר:
 (יז) כי חנם מזורה הרשת – כי העופות הרואות חטים וקטניות מזורים על הרשת חנם הוא צעיניהם שאינם מכירים על מה היא נזרת ויורדין בה ואוכלין:
 (יח) והם לדמם יארכבו – והאידים יארכבו לדמם של עופות:
 (יט) כן ארחות כל בולע בלע – גוזל גזילה נאה ונחמדת היא לו וחנם היא לו. וסופו את –

נפש בעליו יקה – נפש עצמו שנעשה עכשיו בעל הממון שגזל מחבירו:
 (כ) חכמות בחוץ תרונה – הרי חכמותיה של תורה בחולותיה תזעקנה להזהירכם לסור עליהם ומה הן חולותיה צתי מדרשת. ברחובות – במקום שמרחיבין אותה כך דרש רבי תנחומא:
 (כא) בראש הומיות תקרא – במקום שהיא נשמעת ונכרזת שם היא קוראת ואומרת ענין שלמטה עד מהי פתאים וגו'. בפתחי שערים – הם מקום ישיבת הזקנים:

משנה – בבא קמא פרק א'

(א) אֲרֻבָּעָה אָבוֹת נִזְיָקִים, הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמְּבֻעָה וְהַהֶבְעֵר. לֹא הָרִי הַשּׁוֹר בְּהָרִי הַמְּבֻעָה, וְלֹא הָרִי הַמְּבֻעָה בְּהָרִי הַשּׁוֹר. וְלֹא זֶה וְזֶה, שֵׁישׁ בֵּהֶן רוּחַ חַיִּים, בְּהָרִי הָאֵשׁ שָׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. וְלֹא זֶה וְזֶה, שְׂדֵרְכָן לִילָף וּלְהִזִּיק, בְּהָרִי הַבּוֹר שָׁאֵין דָּרְכוֹ לִילָף וּלְהִזִּיק. הַצֵּד הַשְּׂוֵה שְׂבָהוֹן, שְׂדֵרְכָן לְהִזִּיק וּשְׂמִירְתָּן עָלֶיהָ. וּכְשֶׁהִזִּיקָה, חָב הַמְּזִיק לְשָׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמִיטְבַּת הָאָרֶץ:

רע"ב – (א) ארבעה אבות נזיקין – משום דאיכא לכל חד מוניהו תולדות, קרי להו אבות: השור – הוא הרגל, דהיינו מה שהבהמה מזקת ברגלים דרך הלכה כדכתיב (שמות כז) ושלח את בעירה. ותניא ושלח זה הרגל וכן הוא אומר (ישעיה לב) משלחי רגל השור והחמור. ותולדה דרגל היא כשהזיקה בגופה דרך הלכה, או בשערה דרך הלכה שנדבקה כלים בשערה וגררתו ושברתו. או בשליף שעליה, והוא משאוי שבאמתחות ובמרלופין שעליה. או בזוג שבאורה: והבור – הפותח בור ברשות הרבים ונפל שמה שור או חמור ומת אם הבור עמוק עשרה טפחים, או הזקן אם הוא פחות מ' טפחים. דכתיב (שמות כא) כי יפתח איש בור וגו'. ותולדה דבור, כגון כיחו וניעו לאחר שנתו צרה"ר והזיקו: והמצעה – זה השן, שאכלה בהמתו

בשדה חבירו כדכתיב (שם כז) וזיער בשדה אחר. ונקרא השן מצעה מפני שהוא פעמים מכוסה פעמים מגולה, מלשון נבעו מלפוננו (עובדיה א) דמתרגמינן אגליין מטמרוהי. ותולדה דשן היא, כשנתחככה בכותל להנחתה כדרך הבהמות שמתחככות ושברה את הכותל, או טנפה פירות כשנתחככה בהן להנחתה: וההצער – זו הדליקה שיצאה והזיקה כדכתיב (שמות כז) כי תלא אש וגו' ונאכל גדיש או הקמה או השדה. ותולדה דאש, אבנו וסכינו ומשאו שהניחו בראש גגו ונפלו ברוח מזויה והזיקו, דומיא דאש שהרוח מוליכה. והא דלא חשיב תנא דידן קרן בכלל אבות נזיקין, משום דלא מיירי אלא בנזיקין שהם מועדים מתחלתן כלומר שמשלמין נזק שלם מתחלתן, אבל בתמין ואחר כך מועדים לא קא מיירי: לא הרי השור כהרי המצעה – כלומר, אי

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

בשאר אבות נזיקים. אש פטר בו את הטמון, שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר, דכתיב (שם כב) או הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. ובשאר אבות נזיקים לא פטר את הטמון; הלך השואה שבהן וכו' – אף אני אביא כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך, שאם הזיק נתחייב המזיק לשלם תשלומי הנזק שהזיק: במיטב הארץ – מעידית שבכסיו, מן המשבצת שבהם, אם בא ליתן לו קרקע בתשלומי נזקו. דכתיב (שם) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. אבל אם בא ליתן לו מטלטלין קיי"ל כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי, ויהיב ליה כל מאי דבעי ואפילו סובין. והני מילי לנזקין. אבל לבעל חוב אי אית ליה זוזי מחייבינן ליה למיתן זוזי, ואי לית ליה זוזי יהיב ליה מטלטלי מאי דבעי, ואי מגבי ליה ארעא יהיב ליה צבינונית. ושכיר, אפילו לית ליה זוזי למשכיר לא מאי יהיב ליה באגריה אלא זוזי, ומחייבינן ליה לצונוי מנכסיה עד דמשכח זוזי ויהיב ליה:

(ב) פֶּלֶשׁ חֲבֵרְתִי בְּשִׁמְיֶרְתּוֹ, הַבְּשִׁרְתִי אֶת נֶזְקוֹ. הַבְּשִׁרְתִי בְּמִקְצַת נֶזְקוֹ, חֲבֵרְתִי בְּתִשְׁלוּמֵינִי פְּהֶבְשֶׁר פֶּלֶשׁ נֶזְקוֹ. נְכָסִים שִׁאֲיוֹן בָּהֶם מְעִילָהּ, נְכָסִים שֶׁל בְּנֵי בְרִית, נְכָסִים הַמְיַחֲדִים, (וּבְכָל מְקוֹם) הַזֵּז מִרְשׁוֹת הַמְיַחֲדָת לַמְזִיק וּרְשׁוֹת הַנֶּזֶק וְהַמְזִיק. וּבְשִׁהֲזִיקָה, חָב הַמְזִיק לְשַׁלֵּם תְּשֻׁכָּוִימִי נֶזֶק בְּמִיטֵב הָאָרֶץ:

כגון נכסים שאינן הקדש. שאם הזקתי נכסים של הקדש איני חייב לשלם, דכתיב שור רעהו ולא שור של הקדש. והוא הדין לכל שאר נזקים: נכסים שהם של בני ברית – שאם הזיק נכסים של נכרי, פטור: נכסים המיוחדים – שיש להם בעלים מיוחדים, שאם הזיק נכסים של הפקר, פטור: חוץ מרשות המיוחדת למזיק – בכל מקום שהזיקו נכסיו את נכסו חזירו חייב המזיק, חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור ניזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק, פטור, דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי. ודוקא כשהזיקו נכסיו, אבל המזיק עצמו שחבל בחברו, אף על פי שהוא עומד ברשותו, חייב, דאמר ליה הנחבל נהי דאית לך רשותא לאפוקי, לאזוקי לית לך רשותא: ורשות הנזק

כתב רחמנא שור לא נפיק מצעה מיניה. דהוה אמינא רגל דהזיקה מצוי חייביה רחמנא, שן לחין הזיקה מצוי לא חייביה רחמנא. ואי כתב רחמנא שן, הוה אמינא שן דיך הגאה להזיקה חייב, רגל לחין הגאה להזיקה אינו חייב. ואי כתב רחמנא שן ורגל ולא כתב אש, הוה אמינא שן ורגל שיש בהן רוח חיים כלומר, שבאים מכח בעלי חיים, חייב, אבל אש שאין בה רוח חיים לא לחייב. ואם נכתבו שלשתן ולא כתב רחמנא בור, הוה אמינא הני לחייבי שדרכן לילך ולהזיק, אבל בור שאין דרכו לילך ולהזיק לא לחייב עליה. משום הכי איצטריכו כולהו. ובגמרא מסיק, דאי כתב בור וחד מהנד אתו כולהו שאר, לבד מקרן, בהלך השואה שבהן שדרכן להזיק. ולא הוורכו כולן אלא מפני שהן חלוקים בהלכותיהן, שיש בזה מה שאין בזה. שן ורגל פטורים ברשות הרבים, מה שאין כן בצור ואש. בור פטור ביה קרא אדם וכלים דכתיב (שמות כא) ונפל שמה שור או חמור, דדרשין שור ולא אדם, חמור ולא כלים, מה שאין כן

רע"ב – (ב) כל שחבתי בשמירתו וכו' – כל דבר שנתחייבתי לשמרו: הכשרתי את נזקו – אם לא שמרתיו כראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו הזיק, ואני חייב עליו. כגון המוסר שורו לחרש שוטה וקטן חייב, שעליו היה מוטל שמירת שורו והרי לא שמרו כראוי לו: הכשרתי במקצת נזקו וכו' – ואם תקנתי וזמנתי מקצת הנזק אף על פי שלא זמנתי ותקנתי את כולו, נתחייבתי עליו כאילו זמנתי כולו. כגון החופר בור תשעה צרה"ר וברא אחר והשלימו לעשרה, ונפל שמה שור או חמור ומה, האחרון חייב. אע"פ שלא תקן אלא מקצת הנזק, כאילו עשה כל הנזק, כיון דבתשעה ליכא מיתה: נכסים שאין בהם מעילה – ועל איזה נכסים אני חייב לשלם אם הזקתי, על נכסים שאין בהם מעילה.

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

אצל אס היתה מיוחדת לפירות ולא לשורים, והזיק בשן ורגל, חייב. ואס הזיק בקרן, בכל ענין חייב:

(א) שוים כסף, וְשִׁוּהַ כֶּסֶף, בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְעַל פִּי עֵדִים בְּנֵי חוּרֵין בְּנֵי בְרִית. וְהַנְּשִׁים בְּכָלֵל הַנְּזִק. וְהַנְּזִק וְהַמְּזִיק בְּתַשְׁלוּמֵי:

– והשומא והתשלומין של נזקים לא יהיו אלא בפני ב"ד מומחין, ולא בפני ב"ד של הדיוטות: ועל פי עדים בני חורין ובני ברית – לאפוקי עצדים ונכרים שאינם כשרים לעדות של נזקין: והנשים בכלל הנזק – בין שהזיקה היא את אחרים, בין שאחרים הזיקוה, לין האיש ודין האשה שוין בנזקין: הניזק והמזיק בתשלומין – פעמים שהניזק שייך עם המזיק בתשלומין של נזק. כגון אס פחתה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שפחת נבלה לניזק הוא, בין בתס בין במועד, ונמצא שאין המזיק משלם לו אפילו אותו חזי נזק שזכתה לו תורה אס הוא תס. או נזק שלם אס הוא מועד, הרי שהניזק הוא מפסיד ושייך בתשלומין הללו עם המזיק:

(ה) חֲמִשָּׁה תַּמִּין וְחֲמִשָּׁה מוּעֲדֵי, הַבְּהֵמָה אֵינָה מוּעֲדַת לֹא לַגֹּחַ וְלֹא לַגּוֹף וְלֹא לְשׁוֹף וְלֹא לְרִבֵּץ וְלֹא לְבֶעַט. הַשֵּׁן מוּעֲדַת לְאֹכַל אֶת הָרְאוּי לָהּ, הַרְגֵל מוּעֲדַת לְשִׁבֵר בְּדֶרֶךְ הַלּוֹכָה, וְשׁוֹר הַמוּעֵד, וְשׁוֹר הַמְּזִיק בְּרִשׁוֹת הַנְּזִק, וְהָאָדָם. הַזָּאב וְהָאֵרִי וְהַדָּב וְהַנֶּמֶר וְהַבְּרָדִלֵס וְהַנְּחָשׁ, הָרִי אֵלֹו מוּעֲדֵי. רִבִּי אֶלְיָעֵזֶר אוֹמֵר, בְּזִמְן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבוּת, אֵינָן מוּעֲדֵי. וְהַנְּחָשׁ מוּעֵד לְעוֹלָם. מֵה בֵּין תָּם לְמוּעֵד. אֶלָּא שֶׁהֵתָם מְשִׁלָּם חֲצֵי נֶזֶק מְגוּפֹו, וּמוּעֵד מְשִׁלָּם נֶזֶק שְׁלָם מִן הָעֲלִיָּה:

שמשלמת נזק שלם ואפילו היא תמה. ואין כן הלכה: והאדם – הו מועד מתחלתו נמי, ומשלם נזק שלם אס הזיק: הזאב והארי וכו' – מועדים מתחלתו. והא ללא חשיב להו בכלל חמשה מועדים דלעיל וליהו אחד עשר מועדים, משום דהני לא שכיחי בישוב: ברדלס – חיה שקורין לה בערבי אלכז"ע: רבי אליעזר אומר וכו' – ואין הלכה כר' אליעזר: מן העליה – מעידית שבנכסיו. ואפילו אין הנוגח שוה שיעור הנזק. דבמועד כתיב (שמות כ"א) ישלם שור תחת השור, ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע:

והמזיק – ורשות המיוחדת לניזק ולמזיק, כגון חצר של שניהם, והזיק שורו של אחד מהם באותה חצר בשן ורגל, פטור. והוא שתהיה אותה חצר מיוחדת לשוורים גם כן.

(ג) שוים כסף – שוים זה של נזקים לא יהא אלא בכסף. שיהו בית דין שמיין כמה שוה הנזק וכך ישלם לו. ואס הזיקה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדרסה עליו ברשות הניזק ושבתו, ואח"כ אירע שנסצרה רגלה של פרה זו של ראובן בטליתו של שמעון ברה"ר דהו נמי בור ברה"ר, אין אומרים הואיל וזה הזיק וזה הזיק ילא הזיקו של זה בהזיקו של זה, אלא שמיין שני הנזקים בדמים, ומי שהזיק לחצירו יותר, ישלם: שוה כסף – וכשצאים לשלם ההזיק מנכסי היתומים, לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שוה כסף, ולא ממטלטלין שהם עצמם כסף. לכל מידי דמיטלטל חסוב כאילו הוא כסף, דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי: בפני ב"ד

רע"ב – (ד) חמשה תמין – שאינם רגילים להזיק, ואס הזיקו משלמין חזי נזק: וחמשה מועדין – שהם רגילין להזיק, ומשלמין נזק שלם: לא ליגח – בקרן: ולא ליגוף – דחיפת כל הגוף. וכולהו הוו תולדה דקרן ומשלמין חזי נזק. הרי חמשה תמין: ושור המועד – שלש פעמים ליגח או ליגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך. הרי הן חמשה מועדים לשלם נזק שלם. ולגבי מועד חשיב להו חד: ושור המזיק ברשות הניזק – אפילו קרן תמה. הו מועד לשלם נזק שלם. ומתניתין אתיא כמאן דאמר משונה קרן בחצר הניזק

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

גמרא – בבא קמא דף טז' ע"ב

מאי עלייה אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה:

(דף יז' ע"א) אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מאי דכתיב אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים שנאמר אשריכם זורעי ואין זריעה אלא צדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים וזוכה לנחלת שני שבטים זוכה לכילה כיוסף דכתיב בן פורת יוסף בנות צעדה עלי שור וזוכה לנחלת יששכר דכתיב יששכר חמור גרם אית דאמרי אויביו נופלין לפניו כיוסף דכתיב בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ וזוכה לבינה כיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל:

רש"י (רש"ס) על הגמרא

לנחלת שני שבטים – להכי משמע רגליכם יסולחו בנחלת השור והחמור יוסף ויששכר: בנות צעדה עלי שור – היינו כילה: חמור גרם – מתרגמא עתיר בניכסין:

ויקברוהו במעלה וגו' – בחזקיהו כתיב בספר דברי הימים: וישכיבוהו במשכב – באסא מלך יהודה: זני זני – מיני מיני בשמים הרבה כדמתרגמינן למינהו לזנוהי (בראשית א'): זורעי – היינו לזקה וחסד כדמפרש לקמיה:

זוהר – בראשית דף מז' ע"א

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. רבי אלעזר פתח (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. תא חזי, קודשא בריך הוא ברא לבר נש בעלמא, ואתקין ליה למהוי שלים בפולחניה ולאתתקנא ארחוי, בגין דיזכי לנהורא עלאה דגניז קודשא בריך הוא לצדיקייא פמא דאת אמר, (ישעיה טד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחבה לו:

ובבמה (ס"א זכי בר נש) יזכי ליה לבר נש לההוא נהורא, באורייתא. דכל מאן דאשתדל באורייתא בכל יומא יזכי למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי,

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

וַיִּתְחַשֵּׁב לִיָּה כָּאֱלוֹ בְּאֵנִי עֲלָמִין, דְּהָא בְּאוֹרֵייתָא אֲתַבְּנִי עַ לְמָא וְאַשְׁתַּכְּלַל
 הָדָא הוּא דְכְּתִיב, (משלי א) יִי בְּחֻמְהָ יֶסֶד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָהּ, וְכְּתִיב,
 (משלי ח) וְאַהֲיָה אֶעֱלוֹ אֲמוֹן וְאַהֲיָה שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם וְכָל דְּאַשְׁתַּדֵּל בָּהּ
 שְׂכָלִיל עֲלָמִין וְקַיִים לִיָּה:

וְתָא חֲזִי, בְּרוּחָא עֵבִיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלָמָא, וּבְרוּחָא מִתְקַיִימָא, רוּחָא
 דְּאֲנֹן דְּלַעָאן בְּאוֹרֵייתָא, וְכָל שְׁכָן רוּחָא דְּהַבֵּל דְּרַבִּי דְּבִי רַב. מָה רַב טוּבָהּ
 דָּא טוּבָא דְּאַתְגְּנִיז. לִידְאִיךְ לְאֲנֹן דְּחֻלִי חֲטָאָה. פְּעֵלְתָ לַחֲוֹסִים בָּהּ. מֵאִי
 פְּעֵלְתָ דָּא עוּבְדָא דְּבְרָאשִׁית. רַבִּי אָבָא אָמַר דָּא גֵן עֵדֶן, דְּהָא בְּאוּמְנוּתָא
 עֵבִיד לִיָּה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּאַרְעָא פְּגוּזָא דְּלַעִילָא. לְאַתְתַּקְפָּא בֵּיהּ
 צְדִיקֵיָּא (דף מז ע"ב) הָדָא הוּא דְכְּתִיב (תהלים לא) פְּעֵלְתָ לַחֲוֹסִים בָּהּ, נִגְדַּ בְּנֵי
 אָדָם, דְּהָא הוּא נִגְדַּ (בני אדם). וְאַחֲרָא נִגְדַּ עֲלָאִין קְדִישִׁין. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
 גֵּן עֵדֶן לְעִילָא וְנִגְדַּ בְּנֵי אָדָם הוּי (ואפילו אחרא נגד בני אדם הווי) לְאַתְפְּנִשָּׂא בֵּיהּ
 צְדִיקֵיָּא דְּעֵבְדֵי רְעוּתָא דְּמֵאֲרִיהוֹן:

וַיְכַלּוּ, דְּכָלוּ עוּבְדֵי דְּלַעִילָא וְעוּבְדֵי דְּלַתְתָּא. הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ לְעִילָא וְתַתָּא.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר עוּבְדָא וְאוּמְנוּתָא דְּאוֹרֵייתָא שְׂבַכְתָּב וְעוּבְדָא וְאוּמְנוּתָא
 דְּתוֹרָה שְׂבַעֵל פְּהָ. וְכָל צְבָאָם אֲלִין פְּרִטֵי דְּאוֹרֵייתָא אֲפִין דְּאוֹרֵייתָא שְׂבַעֵים
 פְּנִים לְתוֹרָה. וַיְכַלּוּ, דְּאַתְקַיִימוּ וְאַשְׁתַּכְּלַלוּ דָּא בְּדָא. שְׁמַיִם וְאָרֶץ פְּרִט
 וְכַלְלָ. וְכָל צְבָאָם, רְזִי דְּאוֹרֵייתָא דְּכִיָּאן דְּאוֹרֵייתָא מְסַאָבֹן דְּאוֹרֵייתָא:

הלכה – שולחן ערוך או"ח סימן של"ט ש"מ

סימן שלט – כמה דינים פרטיים הנוהגין בשבת:

(ג) אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה
 שמא יתקן כלי שיר. ואפי' להכות באצבע על הקרקע, או על הלוח, או אחת כנגד אחת
 בדרך המשוררים, או לקשקש באגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כדי שישתוק, כל זה
 וכיוצא בו אסור, גזירה שמא יתקן כלי שיר; ולספק בלאחר יד, מותר: הגה – והא
 דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. וי"א דבזמן הזה הכל שרי,
 דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למגור שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא טיבא הוא ואפשר שעל
 זה נהגו להקל בכל (תוספות סוף פרק המביא כדי יין):

סימן שמ – כמה דינים מדברים האסורים בשבת כעין תולדות מאבות:

(א) אסור ליטול שערו או צפרניו, בין ביד בין בכלי, בין לעצמו בין לאחרים, וחייב על
 שתי שערות; ומלקט לבנות מתוך שחורות, אפי' באחת, חייב, ודבר זה אפי' בחול אסור
 משום לא ילבש גבר שמלת אשה (דברים כב, ה) הגה – ועיין לעיל סוף סימן ש"ג דין סריקה
 וחפיפה:

(ג) המוחק דיו שעל הקלף או שעוה שעל הפנקס, אם יש במקומו כדי לכתוב ב'
 אותיות, חייב: הגה – אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אע"פ שאינו מכויין רק לאכילה,
 דהוי מוחק. (מרדכי פרק כלל גדול):

חק לישראל – פרשת בראשית יום ד'

- (ד) יש לזוהר שלא לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או באפר. אבל מותר לרשום באויר כמין אותיות (תרומת הדשן סי' ס"ג):
- (ו) חוט של תפירה שנפתה, אסור למתחו, משום תופר:

לע"נ

זאב ואיים בן שרה, גר גבריאל בן סוזן, דניאלה פורטונה בת רזל, צדיקה בת שרה ז"ל.